

LANDSCAPE VOICES

PASSCHENDAELE MUSEUM
ZONNEBEKE

INLEIDING

Landscape Voices is een **interactieve fietstocht** in het landschap waarin WO I zich afspeelde. Deze leerervaring combineert **herinneringseducatie en erfgoededucatie** en wil leerlingen aanwakkeren om samen te reflecteren en discussiëren. Zo werken we o.a. aan historisch bewustzijn en burgerschap tijdens een fietstocht met jouw klaspeloton!

De fietstocht is een lus langs vijf of zes stopplaatsen. Bij elke stopplaats hoort een **opdracht en een dilemma**. Dit alles wordt gegidst door een eenvoudige app die alle deelnemers op hun **eigen smartphone** installeren op voorhand. In deze bundel vind je alles wat je nodig hebt als leerkracht om gezwind de tocht aan te vatten en te begeleiden.

Landscape Voices is een project van Provincie West-Vlaanderen in samenwerking met zes musea en bezoekerscentra: Atlantikwall Raversyde Oostende, In Flanders Fields Museum Ieper, Passchendaele Museum Zonnebeke, Interpretatiecentrum Plugstreet 14-18 Ploegsteert, Bezoekerscentrum Lijssenthoek Poperinge en Museum aan de IJzer Diksmuide.

(VIDEO) HANDLEIDING

De **handleiding** heeft de vorm van een compacte videopresentatie. In 10 minuutjes nemen we je als leerkracht mee door het **verloop** van de leeractiviteit. Voor elke stap geven we duidelijk aan wat de **leerlingen** doen en wat de rol van de **leerkracht** is. De handleiding **bekijk** je via de QR-code of via [deze link](#). Je kunt ook een PDF-export [downloaden](#) (zonder voice-over dan uiteraard).

WAT DOEN MET DEZE BUNDEL?

Instructies download ErfgoedApp en tour

- projecteer vooraf in de klas
- volg samen de instructies

Wegbeschrijving A en B

- scan de QR voor de digitale versie
- print 1x af voor onderweg
- je hoort ter plaatse of je in richting A of B fietst

Steekkaarten per stopplaats

- neem vooraf door
- print 1x af voor onderweg

Verwerking na de tocht

- neem vooraf door

Doelenlijst

- neem vooraf door

DAG KLAS!

EVEN IETS INSTALLEREN VOOR

LANDSCAPE VOICES

1. Zet locatie en Bluetooth aan.
2. Download de **ErfgoedApp** (HeritageApp).

 App Store

 Google Play

3. Open de app en kies het **kompasicoon**.
4. Klik op het woord '**kaart**' en zoom in op Zonnebeke.
5. Klik op de pin 'Landscape Voices - Passchendaele'.
6. Klik op '**start tour**'.
7. Bovenaan verschijnt een balkje met de naam van de tour. Die is nu gedownload.
8. Open via het **kaarticoon** ook al even de kaart zodat ook die ingeladen is.

FIETSKAART

Scan de QR-code of klik hier:

[Link fietskaart](#)

EERSTE STOP: CRYPTE OUD-STRIJDERS (ROESELARESTRAAT, 8980 ZONNEBEKE)

Rij via het centrale hoofdpad verder tot de achterzijde van de begraafplaats. Daar sla je rechtsaf, de Maagdestraat in. Bij de kruising met de provinciale wielerroute 'Storoute' ga je opnieuw rechts. Volg het fietspad ruim 1 kilometer. Bij de tweede oversteekplaats, de kruising met de Tynecotstraat, ga je naar links. Sla wat verderop de Vijfwegestraat in. Wat verder op je linkerkant ligt de parking van Tyne Cot Cemetery. Laat hier de fietsen achter en ga te voet naar het bezoekerscentrum en de begraafplaats.

DERDE STOP: MONUMENT FRANÇAIS '14-'15 (BESELARESTRAAT 2, 8980 ZONNEBEKE)

Rij vanaf de rotonde de Beselarestraat in. Na ongeveer anderhalve kilometer, iets voorbij de splitsing met de Spilstraat, takt deze weg af tot een driesprong. Daar neem je de derde, meest linkse weg, een doodlopende straat met doorgang voor fietsers en voetgangers. Volg dit landelijke grindpad almaal rechtdoor tot je de Oude Kortrijkstraat bereikt. Daar kruis je de weg, de Kloosterlaan in. Volg deze weg tot in het centrum en parkeer de fietsen nabij de kerk. De grafsteen van Friedrich Gaede staat naast het gemeentelijk oorlogsmonument, rechts van de kerk.

VIJFDE STOP: SCHOTS MONUMENT BIJ FREZENBERG (LEPERSTRAAT 248, 8980 ZONNEBEKE)

Keer op je stappen terug en volg de leperstraat almaal rechtdoor, tot de rotonde. Daar rij je volledig rond tot de IJzerweg, een éénrichtingsstraat waar je over het fietspad wel in mag. Volg het fietspad van de IJzerweg 600 meter, tot het oversteekpunt met zebrapad. Steek hier de weg over en rij het grindpad in. Dit pad brengt je tot de leperstraat, door een herdenkingsbos waarin elke boom symbool staat voor een gesneuvelde afkomstig uit Zonnebeke. Schuin over de leperstraat staat de kasteelpoort, langs waar je jouw startpunt weer bereikt.

STARTPUNT: PASSCHENDAELE MUSEUM (BERTEN PILSTRAAT 5A, 8980 ZONNEBEKE)

Vertrek vanop de fietsenparking tussen het museum en restaurant Koklikoo. Fiets naar de grote toegangspoort aan de leperstraat en sla er rechtsaf. Ga bij de rotonde rechtdoor, de Roeselarestraat in. Na 300 meter zie je op je linkerkant de gemeentelijke begraafplaats van Zonnebeke. De crypte ligt in het midden van de begraafplaats, rechts van het hoofdpad.

TWEEDE STOP: CWGC TYNE COT CEMETERY (VIJFWEGESTRAAT, 8980 ZONNEBEKE)

Keer op je stappen terug en rij via de Vijfwegestraat en Tynecotstraat tot de kruising met de Passendalestraat. Ga hier naar rechts. Na één kilometer bereik je aan de rotonde het Monument Français. Parkeer hier de fietsen op de brede stoep.

VIERDE STOP: GRAFSTEEN FRIEDRICH GAEDE (SINT-MARTINUSKERK, BESELAREPLAATS 1, 8980 ZONNEBEKE)

Keer via de Kloosterlaan terug naar de Oude Kortrijkstraat. Daar sla je linksaf. Na ongeveer 1 kilometer bereik je het kruispunt en gehucht Reutel. Ga hier naar rechts en sla 800 meter verderop links de Kruisbierboomstraat in. Vervolgens ga je op de splitsing met de Spilstraat opnieuw links. Neem bij het Polygoonbos voorzichtig de scherpe bocht en sla bij de openbare parking links de Lange Dreve in. Indien de tijd dit toelaat, kan je even pauzeren op de parking. Op wandelafstand liggen hier de begraafplaatsen Polygon Wood Cemetery en Buttes New British Cemetery, twee belangrijke WOI-sites.

Aan het einde van de Lange Dreve rij je rechts de Lotegatstraat in. Anderhalve kilometer verder, bij het tweede kruispunt, sla je linksaf in de Tresorierstraat. Aan de volgende splitsing vermijd je de doodlopende weg en ga je rechts. Steek voorzichtig de drukke Briekestraat over. 500 meter verder bereik je de splitsing met de leperstraat. Volg deze steenweg naar links. Het Schots monument bij Frezenberg staat ongeveer 750 meter verderop en is bereikbaar via een landweggetje.

EINDPUNT: PASSCHENDAELE MUSEUM (BERTEN PILSTRAAT 5A, 8980 ZONNEBEKE)

0,6 km

2 km

1,6 km

4 km

9 km

3,5 km

FIETSKAART

Scan de QR-code of klik hier:

[Link fietskaart](#)

EERSTE STOP: SCHOTS MONUMENT BIJ FREZENBERG (LEPERSTRAAT 248, 8980 ZONNEBEKE)

Keer op je stappen terug en volg de Ieperstraat tot de tweede kruising. Daar sla je rechts de Tresorierstraat in. Rij rechtdoor, steek de drukke Briekestraat over en sla 300 meter verder linksaf, in het vervolg van de Tresorierstraat. Aan de volgende kruising met de Lotegatstraat ga je naar rechts. Rij door tot de tweede kruising, waar je links de Lange Dreve inrijdt. Indien de tijd dit toelaat, kan je even pauzeren op de parking op het einde van deze straat. Op wandelafstand liggen hier de begraafplaatsen Polygon Wood Cemetery en Buttes New British Cemetery, twee belangrijke WOI-sites.

Op het einde van de Parking draai je rechtsaf, de rand van het Polygoonbos volgend. Neem iets verderop voorzichtig de bocht van de Spilstraat en rij door tot de eerste straat naar rechts, de Kruisbierboomstraat die je tot het einde volgt. Daar volg je rechts de Oude Wervikstraat tot het kruispunt en gehucht Reutel, waar je linksaf gaat. Ongeveer 1 kilometer verder sla je rechts de Kloosterlaan in. Volg deze weg tot in het centrum en parkeer de fietsen nabij de kerk. De grafsteen van Friedrich Gaede staat naast het gemeentelijk oorlogsmonument, rechts van de kerk.

3,5 km

STARTPUNT: PASSCHENDAELE MUSEUM (BERTEN PILSTRAAT 5A, 8980 ZONNEBEKE)

Vertrek vanop de fietsenparking tussen het museum en restaurant Koklikoo. Fiets naar de grote toegangspoort aan de Ieperstraat en steek schuin de straat over. Tussen de private parking en het appartementencomplex (Ieperstraat 24) sla je de inrit in. Wat verderop bereik je het herdenkingsbos 'Zij die niet terugkeerden', waarin elke boom symbool staat voor een gesneuvelde afkomstig uit Zonnebeke. Neem het grindpad door het bos tot je de IJzerweg bereikt. Steek over en neem het fietspad naar links. Bij de rotonde neem je de eerste afslag, de Ieperstraat in. Na ongeveer twee kilometer arriveer je aan het Schots monument bij Frezenberg dat bereikbaar via een landweggetje.

9 km

TWEDE STOP: GRAFSTEEN FRIEDRICH GAEDE (SINT-MARTINUSKERK, BESELAREPLAATS 1, 8980 ZONNEBEKE)

Keer via de Kloosterlaan terug naar de Oude Kortrijkstraat. Steek daar over, het grindpad in. Volg dit landelijke pad almaar rechtdoor tot je na ongeveer anderhalve kilometer de Beselarestreet bereikt. Steek voorzichtig de drukke Beselarestreet over en vervolg je weg naar het noorden. Na ongeveer anderhalve kilometer bereik je een rotonde. Aan je linkerzijde staat het Monument Français.

4 km

DERDE STOP: MONUMENT FRANÇAIS '14-'15 (BESELARESTRAAT 2, 8980 ZONNEBEKE)

Rij vanop de rotonde de Passendalestraat in. Na een kilometer sla je de Tynecotstraat in. Verderop, voorbij de kruising met de provinciale wielerroute 'Storoute', rij je de Vijfwegestraat in. Wat verder op je linkerzijde ligt de parking van Tyne Cot Cemetery. Laat hier de fietsen achter en ga te voet naar het bezoekerscentrum en de begraafplaats.

1,6 km

VIERDE STOP: CWGC TYNE COT CEMETERY (VIJFWEGESTRAAT, 8980 ZONNEBEKE)

Keer via de Vijfwegenstraat en Tynecotstraat terug naar de kruising met de provinciale wielerroute 'Storoute'. Daar sla je rechtsaf, het fietspad op. Volg de Storoute ruim 1 kilometer tot de kruising met de Maagdestraat. Daar sla je linksaf en volg je de Maagdestraat parallel met de Storoute, tot de achterzijde van de gemeentelijke begraafplaats van Zonnebeke aan je linkerkant. Rij de begraafplaats op en volg het hoofdpad. In het midden van de oude begraafplaats vind je de crypte, links van het hoofdpad.

2 km

VIJFDE STOP: CRYPTIE OUD-STRIJDERS (ROSELARESTRAAT, 8980 ZONNEBEKE)

Rij verder langs het hoofdpad tot de Roselarestreet. Daar ga je rechtsaf. Aan de rotonde bij de kerk van Zonnebeke ga je rechtdoor, de Ieperstraat in. Wat verderop aan je linkerzijde staat de kasteelpoort, langs waar je jouw startpunt weer bereikt.

0,6 km

EINDPUNT: PASSCHENDAELE MUSEUM (BERTEN PILSTRAAT 5A, 8980 ZONNEBEKE)

Zonnebeke behoort tot de drukstbezochte plekken in de Westhoek. Samen met deelgemeentes Passendale en Geluveland vormt het dorp tijdens de Derde Slag bij Ieper (1917) het epicentrum van de zwaarste gevechten die deze regio tijdens vier jaar oorlog kende. Belangrijke trekpleisters zijn Tyne Cot Cemetery, het Polygoonbos en het Passchendaele Museum. De fietstocht baant zich een weg doorheen dit interessante landschap.

DILEMMA'S, BIJVRAGEN EN ACHTERGROND.

Per stopplaats is er een steekkaart voor jou als leerkracht. Je vindt er een herhaling van het **dilemma** dat de leerlingen in de app krijgen. Via de **bijvragen** kun je de dilemmadiscussie verder modereren. De achtergrond is louter bedoeld om jou wat extra context te geven. Geef die informatie zeker niet voor de locatieopdracht mee aan de leerlingen.

FIETSVERHUUR EN FIETSRUTES

Een lijst van fietsverhuurbedrijven vind je op de [website van dienst Toerisme Zonnebeke](#).

WERKING ERFGOEDAPP

- **Check voor je start** of je bovenaan een balkje met de tournaam hebt staan. De tour is correct gedownload. Indien niet: check instructies in leerkrachtbundel p 3.
- **Open een punt op een stopplaats** via de pop-up. Of: kies het kaarticoon, klik op de dichtstbijzijnde pin en dan op 'open'.
- **Naar de unlocker?** Keer terug naar het startscherm (bv. via naar rechts sliden, terugknop bovenaan ...) en klik op het reken-machine-icoon.
- **Een foto nemen** doe je met je gewone camera-app.
- **Als er iets misgaat**, ga je terug naar het startblad en open het punt opnieuw. Of: download de tour of de ErfgoedApp opnieuw.

STARTPUNT: PASSCHENDAELE MUSEUM ZONNEBEKE

Het Passchendaele Museum vertelt het verhaal van de Eerste Wereldoorlog, met specifieke aandacht voor de Slag bij Passendale. Deze slag in 1917 staat bekend als één van de gruwelijkste veldslagen, met bijna 600.000 slachtoffers voor een terreinverschuiving van slechts 8 kilometer. Uniformen, wapens en authentieke persoonlijke objecten bieden inzicht op het leven in en rond het slagveld. Met een Dugout en Trench Experience focust het museum op beleving. De ondergrondse schuilplaats en loopgraven zorgen voor een gezonde mix met het traditionele museumbezoek.

CRYPTE OUDSTRIJDERS

ZONNEBEKE

DILEMMA

Militaire slachtoffers verdienen een bijzondere begraafplaats.

Soldaten zijn oorlogshelden die bijzondere monumenten verdienen.

OF

Militaire slachtoffers en burgerslachtoffers moeten gelijk begraven worden.

Slachtoffers zijn slachtoffers: iedereen gelijk. Soldaten hoeven we geen heldenstatus te geven.

BIJVRAGEN

- Welk gevoel krijg jij bij deze plek?
- Wat is een held voor jou?
- Soldaten worden als helden beschouwd, maar hebben zelf vaak ook doden op hun geweten. Doet dit jou anders naar dit monument kijken?
- Waarom moet een militair slachtoffer meer gevierd worden dan een burgerslachtoffer?
- Vind je dat wij als maatschappij te weinig, voldoende of te veel aandacht besteden aan het herinneren van mensen? Waarom?

UNLOCKCODE: 11

ACHTERGROND VOOR DE LEERKRACHT

1 De Zonnebeekse crypte is misschien wel het meest tastbare oorlogsmonument in ons land. Het zou de enige vrij toegankelijke crypte zijn in België waar oorlogsdoden in vrijstaande lijkkasten worden herdacht.

2 De Crypte is gebouwd in opdracht van de Vlaamse Oud Strijders Zonnebeke. Oorspronkelijk was het de bedoeling om 42 bijzettingen te plaatsen in de crypte. Voor de metalen liggers waarop de lijkkasten liggen werden oude WOI-smalspoorrails gebruikt om de kosten te drukken.

3 Achiel Duthoy (*1896) hielp drie dagen voor zijn dood, op 28 september 1918, met zijn eenheid mee aan de herovering van zijn geboortedorp Zonnebeke.

DILEMMA

De enige manier om een lichaam eervol te begraven, is met de naam erbij.

Van elk slachtoffer moeten we de naam achterhalen en vermelden op een individueel graf.

OF

Anonieme graven zijn voldoende.

Anonieme massagraven zijn even respectvol als individuele graven. Ze doen ons ook aan de slachtoffers herinneren.

BIJVRAGEN

- Je staat bij twee grafstenen: de ene met en de andere zonder naam. Zou jij beide graven anders ervaren?
- Het individueel begraven bij oorlogsconflicten kwam pas tijdens WO1 op. Wat is volgens jou het verschil tussen massagraven en individuele graven?
- Vooral welgestelde nabestaanden (bv. uit Engeland) konden/kunnen reizen om hier een rustplaats te bezoeken. Zijn individuele graven vooral voor de 'rijken'?
- Moet een maatschappij geld investeren in het onderzoek naar de identiteit van naamloze graven? Hoe ver gaan we?
- Zou jij zelf het graf van een (over-)overgrootvader bezoeken? Zouden we kunnen stellen dat het bezoek van deze begraafplaatsen ooit gaat stoppen? Verandert dit je mening?

UNLOCKCODE: 34984

ACHTERGROND VOOR DE LEERKRACHT

1 Tyne Cot Cemetery is in cijfers de grootste commonwealthbegravingplaats ter wereld. Het aantal graven groeit nog steeds. Tot recent zijn lichamen die in de omgeving worden gevonden op Tyne Cot begraven.

2 Na de oorlog zijn veel bunkers afgebroken, vaak met dynamiet. Op Tyne Cot zijn de bunkers echter geïntegreerd. De aanleg van Tyne Cot is dan ook sterk bepaald door de positie van die bunkers. De centrale bunker, die als hulppost had gediend, werd het centrum van de begraafplaats en bevindt zich nu onder de Cross of Sacrifice.

3 Achteraan op de begraafplaats staat het Tyne Cot Memorial. Kort na de oorlog was al duidelijk dat er ook voor de vermisten iets moest worden opgericht. In Ieper is dat de Menenpoort geworden, die ook dienst zou doen als nationaal oorlogsmonument. Maar omdat de poort slechts een beperkt aantal namen kon bevatten, kwam er op Tyne Cot een tweede Memorial to the Missing.

MONUMENT FRANÇAIS '14-'15

DILEMMA

Deze gedenkmuur is een mooi symbool voor alle soldaten die onder de Franse vlag vochten.

Het monument en de Franse vlag eren alle soldaten. Dit monument is goed zoals het is.

OF

Deze gedenkmuur is niet woke en niet actueel.

Dit monument moet aangepast worden zodat de koloniale troepen meer erkenning krijgen. We mogen monumenten veranderen.

BIJVRAGEN

- Ken jij plekken waar het koloniaal verleden en/of de koloniale troepen herinnerd worden?
- Wat begrijp jij onder woke? En vind je dat het herdenken van koloniale troepen hier woke zou zijn of gewoon niet meer dan logisch?
- Het aantal nabestaanden van (Noord-)Afrikaans koloniale troepen dat de regio bezoekt, is vandaag uiterst klein. Is een herdenkingsite voor hen dan niet overbodig?
- De gedenkmuur oogt niet echt mooi en is typisch jaren '70. Beter iets compleet nieuw oprichten dan?
- Zou jij je gerepresenteerd voelen door het toevoegen van de vlag van je land?

UNLOCKCODE: 77

ACHTERGROND VOOR DE LEERKRACHT

1 Het monument oogt als herdenkingsite voor drie niet-koloniale Franse regimenten die hier tijdens de Eerste Slag bij Ieper (oktober-november) de heuvelrug van Broodseinde verdedigden. De site staat wegens een gebrek aan Franse monumenten in de regio nu eerder symbool voor alle Fransen die in 1914-1915 in de Ieperboog streden en sneuvelden, wat oorspronkelijk ook de intentie was ...

2 Het monument is opgetrokken met bakstenen gebakken van klei uit Zonnebeke. De kruisjes staan voor de witte kruisen op Franse militaire begraafplaatsen en symboliseren onbekende soldaten die nooit een waardig graf kregen.

3 De wat atypische spitse vorm van het monument staat symbool voor de top van de heuvelrug, de Passchendaele Ridge, die hier in 1914 door Britse en Franse troepen werd verdedigd. Twee legermassa's komen hier met elkaar in botsing, worden er tot staan gebracht en laten een muur van doden achter. Broodseinde is voor zowel Duitsers als geallieerden een gemiste poort geworden die ook in het monument zichtbaar is.

DILEMMA

In de dood is vriend en vijand gelijk.

Er wordt te weinig aandacht besteed aan het leed van de Duitse families. Deze gedenksteen is eigenlijk maar een lapmiddeltje ...

OF

Een vijand blijft een vijand, ook in de dood.

De beslissing om alle Duitsers te groeperen was goed. Deze gedenksteen voor Luitenant Gaede is zelfs niet nodig.

BIJVRAGEN

- In België herinneren we vooral aan de slachtoffers van de overwinnaar. Vind jij dat de slachtoffers van de verliezer meer aandacht verdienen? Waarom wel/niet?
- Hoort een Duits monument in ons landschap? Vergelijk met de oorlog in Oekraïne: hebben Russische gesneuvelden recht op monumenten in Oekraïne?
- Is er voor jou een verschil tussen een dode vriend en een dode vijand? Waarom wel/niet?
- Leef je eens in in nabestaanden die het Belgisch monument bezoeken: zouden die het erg of ongepast vinden dat hier nog Duitse soldaten liggen?
- Wat zou jij zeggen tegen of vragen aan Luitenant Gaede?

UNLOCKCODE: 4

ACHTERGROND VOOR DE LEERKRACHT

1 In Beselare bevonden zich voor de ontgravingen in de jaren '50 vier grote Duitse begraafplaatsen. Alle werden opgedoekt. In 1955-56 werden 466 geïdentificeerde gesneuvelden van de begraafplaats bij de kerk, nu OC De Leege Platse overgebracht naar de Duitse begraafplaats Menen-Wald. 394 ongeïdentificeerde graven kwamen terecht in het massagraf op de Duitse begraafplaats van Langemark.

2 Na de ontgraving werd het terrein van Ehrenfriedhof nr. 56 An der Kirche aangekocht door het gemeentebestuur van Beselare om er een speelplein aan te leggen. Korte tijd later veranderde de bestemming: een voetbalterrein voor EVC Beselare! De originele haag van de begraafplaats, de monumentale ingangspoort en de brede voormuur bleven lange tijd deel uitmaken van de voetbalaccommodatie. Maar tegen de bouw van het OC De Leege Platse was alles verdwenen ...

3 Naar aanleiding van de bouw van OC De Leege Platse werd een archeologische controle uitgevoerd. Dat bracht aan het licht dat de ontgraving van de oorlogsslachtoffers in de jaren '50 niet optimaal gebeurde. In vrijwel elk voormalig graf zijn resten gevonden, zoals een knoop of stuk uniform. Er werd zelfs een schedel gevonden. Er bevinden zich vermoedelijk nog steeds resten op de site ...

DILEMMA

Het landschap beschermen: geen plek voor té specifieke monumenten

Er zijn voldoende monumenten die alle slachtoffers eren. Monumenten voor specifieke personen of landen zijn overbodig.

OF

Specifieke monumenten verdienen een plek in het landschap.

Monumenten zoals dit Schots monument zijn zinvol. Hoeveel er straks ook in het landschap staan ...

BIJVRAGEN

- Moet een oorlogslandschap als dit bewaard blijven? Of mag het landschap ook gewoon blijven evolueren?
- Recent werd hier het plan gelanceerd om windmolens te plaatsen op dit historisch slagveld. Zouden die dit landschap verstoren? Geldt dan dezelfde redenering voor (te) specifieke monumenten als deze?
- Mag iedereen een monument oprichten? Onder welke voorwaarden wel of niet?
- Hier vochten en sneuvelden ook Duitse troepen. Hebben zij recht op een monument?
- Zijn monumenten niet vooral oorlogsverheerlijkend? Waarom vinden we bijvoorbeeld nergens monumenten voor mensen die de regio's terug opbouwden?!

UNLOCKCODE: 9

ACHTERGROND VOOR DE LEERKRACHT

1 Bijzonder is dat de (weliswaar blanke) Zuid-Afrikanen die hier in 1917 vochten onder een Schotse divisie vielen. Als 4th South African Infantry Battalion droegen ze daardoor kilts. Tot vandaag dragen bepaalde Zuid-Afrikaanse eenheden kilts.

2 De Duitse eenheden die op aanvalsmomenten de Frezenberg beschermden, hebben vandaag geen monument. Bij het Schots monument wordt ook nergens naar hen verwezen.

3 In het Duitse leger vochten hier in 1917 ook 'minderheden', in het bijzonder Denen en Polen. Zij hebben vandaag in Vlaanderen nergens een herdenkingsite. De Denen bundelden de namen van Deenstalige mannen na de oorlog op een centraal herdenkingsmonument in Denemarken. In Polen gebeurde dit niet. Van velen van hen wordt vandaag zelfs nergens de naam herdacht op een graf of monument.

OPZET

Na de fietstocht kun je de tijd nemen voor een verwerking. In die verwerking worden de leerlingen uitgenodigd om symbolisch hun stem toe te voegen aan het landschap. Dit is een **boodschap voor het verleden of voor de toekomst** die ze voorstellen aan de hand van (eenvoudige) **miniatur land art**. Tijdens de presentatie vertellen ze welke boodschap erachter zit, sturen ze die het landschap in en beslissen ze meteen om het werk te laten staan of af te breken.

De duurtijd van de werkvorm kun je variëren: zo kun je de bouwtijd langer of korter maken, kun je kiezen om in deelgroepjes te presenteren of klassikaal ... Als je de dag zelf geen tijd meer hebt kun je deze werkvorm ook achteraf op school uitvoeren.

KIES OMGEVING

Kies een plek in de omgeving waar je veilig kan verzamelen met de klas en waar **losliggende natuurmaterialen** liggen. Dat kan bijvoorbeeld in het laatste stuk terug naar of in de omgeving van het museum of bezoekerscentrum (nadat je de fietsen terug inleverde).

TIP: als je wil, kan je de leerlingen ook reeds tijdens de tocht enkele kleine losliggende natuurmaterialen laten verzamelen.

BOUWEN EN STEM GEVEN

Geef de leerlingen de opdracht om individueel of in duo's miniatur *land art* te maken die een **boodschap voor het verleden of de toekomst symboliseert**. **Wat zou jij aan het verleden of aan de toekomst willen vertellen na de leerervaring van vandaag?** Wat wil jij vertellen aan mensen van vroeger? Wat wil jij vertellen aan mensen van straks? Welke boodschap, mening of oproep wil je kwijt na wat je vandaag leerde of beleefde?

De leerlingen bouwen met steentjes, takjes, twijgjes, gras, bladeren ... een bouwwerkje. Dat kan een miniatur monument zijn, een standbeeld, een kunstwerk maar evengoed iets puur visueel. Laat ze eventueel even googlen op *land art* ter inspiratie.

PRESENTEREN EN BEWAREN OF AFBREKEN

Organiseer een **presentatieronde** waarbij de leerlingen bij elkaar op bezoek gaan. Je kunt dit klassikaal organiseren of leerlingen eerder laten vrij elkaar laten bezoeken.

De bezoekers proberen eerst te **interpreteren**. Daarna leggen de bouwers uit wat ze bouwden en **waarom**. Motiveer ze om hun **boodschap** expliciet het landschap in te sturen.

Na de presentatie van de miniatur en na de reacties van bezoekers, wordt telkens gevraagd aan de bouwer(s): **bewaar** je of **verwijder** je het uit het landschap? Waarna de bouwers hun keuze motiveren en het werk eventueel verwijderen.

REFLECTEREN

Als slot kunnen nog wat algemene reflectievragen gesteld worden.

- Wat was nieuw voor jou?
- Waar kijk je nu anders naar?
- Wat moeten we vooral herinneren van WOI?
- Wat is er jou opgevallen in de keuzes die je maakte bij de dilemma's?
- Waar was er het meest discussie over? Hoe komt dat denk je?
- Hoe vond je het om in dit landschap te fietsen?
- ...

LESDOELEN

- In **verbondenheid** de fietstocht beleven.
- Zintuiglijk **beleven** van een **historisch landschap**.
- **Reflecteren** over de waarde van **erfgoed** voor zichzelf en voor de maatschappij.
- Filosoferen en discussiëren over vraagstukken m.b.t. **erfgoedzorg, herinneren en landschapsverandering**; telkens vanuit het perspectief **verleden, heden en toekomst**.
- Interesse tonen voor **verhalen uit het verleden** en zo ook geprikkeld worden om meer te leren/weten over o.a. **WOI**.

LINKEN MET SLEUTELCOMPETENTIES EN EINDTERMEN

BURGERSCHAP

- Op basis van argumenten een eigen mening vormen.
- Openstaan voor en respectvol dialogeren over andere meningen.
- Engagement tonen in onze samenleving en actiegericht zijn.
- Zich kritisch opstellen en informeren.

HISTORISCH BEWUSTZIJN

- Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.
- Tot een beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.
- De relatie tussen heden en verleden bestuderen.
- De samenhang tussen en aard van regionale en internationale fenomenen bestuderen (intercultureel).

CULTUREEL BEWUSTZIJN

- Verkennen van (een beeldende) artistieke uitdrukkingwijze en ermee experimenteren.
- De eigen culturele identiteit vormgeven en openstaan voor culturele verschillen, meerstemmigheid en diversiteit.

RUIMTELIJK BEWUSTZIJN

- De ruimte onderzoeken.
- Aandacht besteden voor processen en interacties die de ruimte een dynamisch karakter geven (landschapsevolutie), hoe het vroeger was en hoe de ruimte evolueert.

NEDERLANDS

- Versterken van communicatieve vaardigheden, o.a. via argumenteren, discussiëren en debatteren.

DUURZAAMHEID

- De samenhang en complexiteit van systemen begrijpen (systeemdenken) en ernaar handelen.
- Nadenken over duurzaamheidsvraagstukken zoals waarom iets wel of niet als erfgoed bewaard wordt of hoe je het historische landschap bewaart.

SOCIAAL-RELATIONELE COMPETENTIES

- Versterken van sociale vaardigheden zoals: opkomen voor zichzelf, elkaars grenzen respecteren, actief luisteren, empathie, samenwerken ...